

גמרא:

שנינו במשנה: הבכור נוטל פי שנים בנכסי האב, ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם:

שואלת הגמרא: מאי טעמא? (4)

ומפרשינן: משום דאמר קרא: "כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו, כי הוא ראשית אונו לו" (5) משפט

הבכורה". משפט הבכורה לאיש. כלומר, בנכסי האיש שהוא לו ראשית אונו, ואין משפט הבכורה לאשה. כלומר, מי שהוא ראשית אונו אין לו משפט בכורה בנכסי אשתו של מי שהוא לו ראשית אונו. (6)

שנינו במשנה: ואינו נוטל [הבכור] בשבח:

ומפרשינן טעמא משום דכתיב "בכל אשר ימצא לו [לאב בשעת מיתה]" (7).

קודם מיתתו של האב.

ב. ביארו האחרונים את שיטת רש"י כפי שנתבארה לעיל בהקדמה שבפנים, שלדעתו שני דינים נאמרו ביבם, ומלבד זכותו בנכסי אחיו הרי הוא עומד במקומו ליטול פי שנים בנכסי אביו, ונתמעט מה שהיה ראוי לאביו.

ו בפשוטו נראה, שלדעת רש"י לא נאמר המיעוט שאינו נוטל בראוי אלא בדין ירושתו את אביו, אבל בדין ירושתו את אחיו לא נאמר מיעוט זה, והיינו דלא הזכיר רש"י מיעוט ראוי אלא לענין ירושתו את אביו ולא בירושתו את אחיו. והטעם בזה בפשוטו הוא, כי מ"בכור" ילפינן לה לדין מחודש זה, ואם כן, רק לענין הדין המחודש שבפסוק זה הוא שעשאתו התורה כבכור שלא ליטול בראוי, אבל לענין ירושתו את אחיו הנלמד מ"יקום על שם אחיו" לא עשאתו התורה כבכור.

[ולכאורה היה מקום לפקפק בזה, שאם כן, תיקשי: למה לא יטול בירושת אביו שמת גם בראוי, והרי אם כי ביחס לדין המחודש הרי ראוי שאינו נוטל, מכל מקום יטול מכח דין ירושתו את אחיו שבזה לא מיעטה התורה את הראוי. ומכח זה היה נראה, שבשני הדינים מיעטה התורה את הראוי. ומה שלא הזכיר רש"י אלא את הראוי לאביו ולא את הראוי לאחיו, יש להעיר מלשון רש"י בחומש, שלא הזכיר כלל שהיבם יורש את אחיו בנכסיו שלו, אלא את

הדין שהוא נוטל פי שנים בנכסי אביו, ואכן הדבר צריך תלמוד. גם יש להעיר, שאגב שבח שאין שייך למעטו בנכסי האב בפשוטו — ראה בהערות בהמשך הסוגיא — לכן גם לענין ראוי נקט רש"י ראוי לאב. אך ראה בתשובות מיימוניות משפטים סימן נא, שלמד ממה שלא הזכיר רש"י ראוי אלא גבי אב ולא גבי אח, שמנכסי האב הרי הוא נוטל בראוי, וכך נקטו האחרונים].

4. למבואר, שהנידון הוא על ירושת הבכור לאב בנכסי אמו, יש לעיין: מהיכי תיתי לומר שיקבל פי שנים בירושת אמו?!

ושמענו לבאר, משום שאמר הכתוב "לתת לו פי שנים", ויש מן המפרשים שפירשו, דהיינו, שהאחים נותנים מתנה לבכור, ומשום כך היה מקום לומר שיתנו לו מתנתם גם במה שירשישם הם את אדם.

5. כן צריך לומר.

6. כן נראה מדברי רש"י, וראה בהערה על משנתנו.

7. בבבא בתרא נחלקו אמוראים אם יש לבכור חלק בנכסי אביו קודם חלוקה, וקיימא לן דיש לבכור קודם חלוקה. ולפי זה תמה ביד רמה